

Dopady nelegálních postupů zaměstnavatelů na výši odvodů zaměstnance a zaměstnavatele

Michael Burian, Jana Vrtalová

Abstrakt: Článek se zabývá problematikou daňových úniků v oblasti daně z příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků. V jeho rámci je kvantifikován dopad v praxi využívaných způsobů krácení daňových příjmů (tj. zatajování části vyplacených příjmů a zpětné nárokování daňového zvýhodnění na děti) na výši odváděného pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na veřejné zdravotní pojištění a daňové povinnosti. Tento vliv je zkoumán v rámci variantních příkladů založených na fiktivních datech daňového poplatníka s průměrnou hrubou mzdou. Dopad využívaných praktik je hodnocen z hlediska všech zúčastněných subjektů: tj. z pohledu zaměstnance, zaměstnavatele a státu.

Klíčová slova: Daň z příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků · Pojistné na sociální zabezpečení · Pojistné na veřejné zdravotní pojištění · Daňové úniky · Daňové zvýhodnění na vyživované dítě

Jel Classification: H260

1 Úvod

Ekonomické zvýhodnění rodičů s dětmi je v zemích Evropské unie běžné. Vyskytovat se přitom může v mnoha různých formách (např. přídavky na dítě, porodné či snížení daně). Nejlevnější, nejspravedlivější a nejjednodušší je využití daňového zvýhodnění na dítě, které je v současné době využíváno v podmínkách České republiky. Ustanovení týkající se této oblasti můžeme najít v rámci § 35c zákona č. 583/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. Zvýhodnění byla od 1. 1. 2012 zvýšena na 1.117 Kč na jedno dítě. Výhodou uplatňování daňového zvýhodnění je jeho administrativní nenáročnost a efektivnost. Na rozdíl od přídavek na děti nemusí rodič pravidelně prokazovat své příjmy, v důsledku čehož není zapotřebí tolik úředníků, kteří mají vyplácet této dávky na starosti. Mimo to daňové zvýhodnění může uplatnit jenom ten rodič, který pracuje a splňuje zákonem stanovené požadavky. To je významný rozdíl oproti přídávce na děti, které mohou ze zákona pobírat i nezaměstnaní.

Podmínkou uplatnění zvýhodnění na dítě je, že příjem poplatníka podle § 6-9 ZDP činí alespoň šestnásobek minimální mzdy (dle nařízení vlády č. 567/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů činí v České republice minimální mzda 8.000 Kč). Pouze při prvotním uplatnění daňového zvýhodnění předloží zaměstnanec své mzdové účetní kopii rodného listu dítěte, příp. potvrzení o studiu (v závislosti na věku dítěte), u osoby samostatně výdělečně činné bude kopie rodného listu součástí přílohy u daňového přiznání. Daňové zvýhodnění je svým způsobem i aktivizující prvek na trhu práce. Pokud má poplatník nízké příjmy, může dostávat od státu daňový bonus, v opačném případě má daňové zvýhodnění formu slevy na dani. Pokud zaměstnanec pracuje navíc u společnosti, která vyplácí svým zaměstnancům oficiálně mzdy v téměř minimální výši a zbytek zaměstnancům dává

Ing. Michael Burian

Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta, Ústav účetnictví a daní, Zemědělská 1/1665, 613 00 Brno, e-mail: xburian@node.mendelu.cz

Bc. Ing. Jana Vrtalová

Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, Katedra financí a účetnictví, Loucká 656/21 Znojmo, e-mail: vrtalova@svse.cz.

„na ruku“, odrazí se to velkou měrou na výtěžku daně z příjmů ze závislé činnosti. Tento případ v praxi není ojedinělý (Kubátová, 2012).

2 Materiál a metodika

Cílem příspěvku je na základě analýzy současného stavu daňového práva a konkrétního pracovního vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem provést kvantifikaci daňových úniků státu, zaměstnavatele i zaměstnance v případě, že zaměstnanec dostává oficiálně minimální mzdu a zbytek „na ruku“. U zaměstnance je zdůrazněn vliv nespravedlnosti zdanění jednotlivých příjmových skupin poplatníků a nevýhodnosti poskytování slev na daních, kdy sleva může být odečtena pouze do nulového základu daně. Dopady pro stát jsou důležité zejména z důvodu propadu veřejných příjmů v posledních letech způsobených částečně i vlivem nízkých odvodů pojistného a daní z příjmů. Pro všechny tři subjekty (zaměstnanec, zaměstnavatel a stát) budou dále uvedena pozitiva a negativa využívání tohoto systému.

Cíl článku bude naplněn prostřednictvím řešení modelového příkladu založeného na datech získaných od skutečného daňového subjektu. V jeho rámci bude proveden výpočet daňové povinnosti a odvodů na zdravotní a sociální pojistné daňového subjektu v případě, postupují-li všechny subjekty (stát, zaměstnavatel i zaměstnanec) dle platných právních předpisů a v případě, kdy je oficiálně vyplácena pouze minimální výše mzdy, zatímco zbytek dostává zaměstnanec „na ruku“ a kdy zaměstnanec uplatňuje daňové zvýhodnění na dítě až v rámci ročního zúčtování, na čemž v rámci uvedených možností vydělá.

Při samotném výpočtu daňové povinnosti bude využit algoritmus pro výpočet záloh a daňové povinnosti zakotvený v rámci zákona č. 583/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZDP). Dle § 38h ZDP se při výpočtu měsíčních záloh na daň ze závislé činnosti vychází z úhrnu zdanitelných příjmů zaměstnance, kterých ze závislé činnosti u příslušného zaměstnavatele dosáhl v rámci kalendářního měsíce. Tyto příjmy se navyšují o pojistné hrazené zaměstnavatelem (většinou 34 %). Výsledná hodnota, tzv. superhrubá mzda představuje základ daně, který se do výše 100 Kč zaokrouhluje na celé koruny nahoru, zatímco od 100 Kč se zaokrouhluje na celé stokoruny nahoru. Měsíční záloha činí 15 % ze základu daně, přičemž zaokrouhluje se na celé koruny nahoru. V případě, že zaměstnanec nepodepsal u zaměstnavatele, který zálohu vyčísluje a odvádí, prohlášení poplatníka daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a funkčních požitků (dále jen prohlášení k dani), pak je takto vypočtená záloha na daň zálohou konečnou. V opačném případě je možné vypočtenou zálohu snížit o prokázané měsíční slevy dle § 35ba odst. 1 písm. a), c) až f) ZDP a na zvýhodnění na dítě dle § 35c ZDP. Výsledkem je záloha na daň po slevách. Je-li daňové zvýhodnění na dítě dle § 35d vyšší než záloha na daň po slevách, je vzniklý rozdíl měsíčním daňovým bonusem, který se za splnění zákonných podmínek vyplácí zaměstnanci. Při výpočtu roční daňové povinnosti se vychází ze základu daně, který dle § 6 odst. 13 ZDP odpovídá ročnímu úhrnu zdanitelných příjmů zaměstnance, zvýšenému o povinné pojistné hrazené zaměstnavatelem. Daň dle § 16 činí 15 % ze základu daně zaokrouhleného na celé stokoruny dolů. Daňovou povinnost je možné snížit o slevy dle § 35ba a o daňové zvýhodnění na dítě dle § 35c. Výsledná daňová povinnost po slevě a zvýhodnění se dle § 35d porovná s úhrnem zálohově sražené daně. Přeplatek se poplatníkovi vrací v rámci zúčtování mezd za březen daného roku. Případný nedoplatek se nesráží (Marková, 2012).

Při sestavování příkladů bylo dále využito běžných vědeckých metod. Konkrétně analýza právních předpisů a sestavených variant řešení, komparace skutečných a vykazovaných příjmů a výdajů z pohledu státu, zaměstnavatele i zaměstnance a v závěru také syntéza všech dosažených výsledků.

3 Výsledky a diskuse

V zadání příkladu vycházíme z předpokladů, že poplatník podepsal u svého zaměstnavatele prohlášení poplatníka k dani, ale zaměstnavateli nepředložil doklady pro prokázání nároku na daňové zvýhodnění. Tyto doklady přiložil až k daňovému přiznání na konci roku, které si podával sám. V příkladu je uvažováno dvě varianty. V rámci první varianty zaměstnavatel v průběhu roku přiznává a tedy i zdaňuje pouze část skutečně vyplacených příjmů (v tabulkách je tato varianta označována jako „Varianta A“). Při druhé variantě naopak zaměstnavatel postupuje v souladu s platnou legislativou, tzn. přiznává a zdaňuje veškeré příjmy, které svému zaměstnanci měsíčně vyplácí (v tabulkách je tato varianta označována jako „Varianta B“). Zatajovaný hrubý měsíční příjem 8.815 Kč je vypočítán na základě skutečných údajů poskytnutých poplatníkem. Vycházeli jsme z celkových příjmů poplatníka za rok podělených 12 měsíci. Při stanovení skutečného hrubého příjmu 25.000 Kč bylo vycházeno z dat získaných od Českého statistického úřadu (ČSU, 2012), kdy průměrná hrubá měsíční mzda za rok 2011 byla 24.319 Kč a částka 25.000 Kč tak vznikla zaokrouhlením na celé tisíce nahoru. V příkladu jsou dále řešeny varianty, že zaměstnanec a) nemá žádné dítě, b) má jedno dítě a c) má dvě děti.

Tabulka 1 Zálohy na daň z příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků v Kč

Table 1 Advance tax on income from employment and remuneration in CZK

	Varianta A ¹	Varianta B ²	Rozdíl ³	
Vykazovaný hrubý příjem ⁴	8.815	25.000	16.185	64,74 %
Pojistné hrazené zaměstnancem 11 % ⁵	970	2.750	1.780	64,73 %
Pojistné hrazené zaměstnavatelem 34 % ⁶	2.998	8.500	5.502	64,73 %
Záloha na daň před slevou na poplatníka ⁷	1.785	5.025	3.240	64,48 %
Sleva na poplatníka ⁸	2.070	2.070	0	0,00 %
Záloha na daň po slevě na poplatníka ⁹	0	2.955	2.955	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Source: own research

Notes: ¹Option A, ²Option B, ³Difference, ⁴Reported gross income, ⁵Premium paid by the employee 11 %, ⁶Premium paid by the employer 34 %, ⁷Advance on tax before tax relief to taxpayer, ⁸Tax relief to taxpayer, ⁹Advance on tax after tax relief to taxpayer.

Tabulka 2 Struktura skutečných měsíčních hrubých příjmů poplatníka v Kč

Table 2 Structure of actual monthly gross income of the taxpayer in CZK

	Varianta A	Varianta B	Rozdíl	
Skutečný hrubý příjem ¹	25.000	25.000	0	0,00 %
Skutečný čistý příjem ²	7.845	19.295	11.450	59,34 %
Nelegální příjem ³	16.185	0	16.185	x
Celkový skutečný čistý příjem ⁴	24.030	19.295	4.735	24,54 %

Zdroj: vlastní zpracování

Source: own research

Notes: ¹Actual gross income, ²Actual net income, ³Illegal income, ⁴Total actual net income.

3.1 Rozdíly v měsíčních zálohách

Výše relevantních hodnot zjištěných po výpočtu měsíčních záloh na daň z příjmů ze závislé činnosti v případě obou variant je uvedena v rámci Tab. 1 a 2. V jejich obsahu jsou zahrnuty rovněž absolutní a procentní rozdíly v jejich výši, které figurují mezi oběmi variantami.

V případě, kdy je část vyplaceného příjmů zatajována státu, tj. kdy zaměstnavatel přiznává zaměstnanci pouze část skutečné mzdy 8.815 Kč (tato částka odpovídá 35,26 % skutečně vyplacené mzdy) a zbytek dostává zaměstnanec „na ruku“, pak průměrné měsíční pojistné hrazené zaměstnancem činí 970 Kč a záloha na daň (po odečtení slevy na poplatníka) je nulová. Vykazovaný hrubý příjem zaměstnance v průměrné výši 8.815 Kč za měsíc je totiž natolik nízký, že 15 % ze základu daně po zaokrouhlení nedosahuje měsíční výše slevy na poplatníka. Slevy na dani se odčítají do

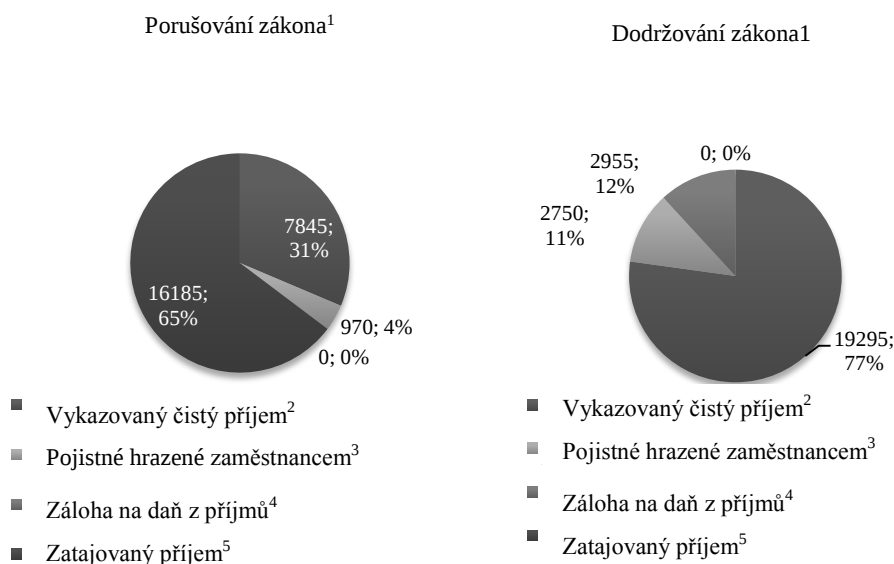
nulového základu a nepočítají se „do mínusu“ jako daňové zvýhodnění. Čistá měsíční mzda vycházející z hrubého základu 8.815 Kč činí 7.845 Kč. K čistým příjmům musíme ale započítat i příjem nelegální ve výši 16.185 Kč, který vznikl z rozdílu skutečného a vykazovaného hrubého příjmu (25.000 Kč – 8.815 Kč). Čistý skutečný příjem zaměstnance v tomto případě činí 24.030 Kč (7.845 Kč + 16.185 Kč), tj. 96,12 % ze skutečně vyplacené hrubé mzdy. Ve formě pojistného a záloh je tak zaměstnancem uhrazeno pouze 3,88 % skutečně vyplácené částky.

Za předpokladu že by zaměstnavatel v rámci své mzdové agendy postupoval v souladu s platnými daňovými, právními a účetními předpisy, pak by zaměstnanec ze své hrubé mzdy ve výši 25.000 Kč v průměru měsíčně odváděl státu pojistné ve výši 2.750 Kč a zálohu na daň (po odečtení základní slevy na poplatníka dle § 35ba odst. 1 ZDP) ve výši 2.955 Kč. Čistá měsíční mzda by za těchto podmínek činila 19.295 Kč. Zaměstnanec by tak ve formě pojistného a záloh zaplatil 22,82 % své hrubé mzdy.

Díky zatajování části dosažených příjmů ušetří zaměstnanec na pojistném 1.780 Kč měsíčně, což odpovídá 64,70 % pojistného v případě dodržování právních předpisů. Úspora pojistného je tudíž lineárně implikovaná s výší rozdílu skutečného a vykazovaného hrubého příjmu. Úspora v oblasti záloh na daně z příjmu činí dokonce 100,00 %, tj. 2.955 Kč. Zaměstnanec totiž při vykazovaném měsíčním příjmu 8.815 Kč neodvádí žádnou zálohu na daň. Uvedené skutečnosti mají za následek, že čistý příjem zaměstnance v případě zatajování části příjmu je o 4.735 Kč za měsíc vyšší než v případě postupování v souladu se zákonem. Zaměstnanec tak uspoří 24,54 % svého hrubého příjmu. V této variantě nepočítáme daňové zvýhodnění, protože uvažujeme, že zaměstnanec záměrně tuto informaci nechce zaměstnavateli oznamovat.

Obrázek 1 Struktura skutečných měsíčních hrubých příjmů poplatníka

Figure 1 Structure of actual monthly gross income of the taxpayer

Zdroj: vlastní zpracování

Source: own research

Notes: ¹Breaking the law, ²The reported net income, ³Premiums paid by employee, ⁴Advance payment of income tax, ⁵Undercover income, ⁶Compliance with the law.

V rámci obrázku 1 je zobrazena struktura skutečného měsíčního hrubého příjmu zaměstnance podle toho, kterému subjektu nakonec připadá. Část připadající zaměstnanci je přitom rozdělena na dvě složky a to část legální, která je vykazována a je z ní odváděna měsíční záloha, a část nelegální, která představuje zatajovanou část příjmů zaměstnance, kterou získává od zaměstnavatele „na ruku“.

3.2 Rozdíly v ročním zúčtování

Výsledky ročního zúčtování záloh na daň z příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků jsou shrnuty v Tab. 3. V jejím rámci jsou přitom, jak bylo uvedeno v zadání řešeného příkladu, zahrnuty tři varianty a to že zaměstnanec nemá žádné dítě (a), má jedno (b) a dvě děti (c).

Tabulka 3 Roční zúčtování záloh na daň z příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků v Kč

Table 3 Annual clearing of tax advances on income from employment and remuneration in CZK

	Varianta A ¹	Varianta B ²	Rozdíl ³	
Skutečný hrubý příjem ⁴	300.000	300.000	0	0,00 %
Vykazovaný hrubý příjem ⁵	105.780	300.000	194.220	64,74 %
Pojistné hrazené zaměstnancem 11 % ⁶	11.636	33.000	21.364	64,74 %
Pojistné hrazené zaměstnavatelem 34 % ⁷	35.966	102.000	66.034	64,74 %
Daňová povinnost před slevou ⁸	21.255	60.300	39.045	64,75 %
Sleva na poplatníka ⁹	24.840	24.840	0	0,00 %

Notes: ¹Option A, ²Option B, ³Difference, ⁴Actual gross income, ⁵Reported gross income, ⁶Premium paid by the employee 11 %, ⁷Premiums paid by the employer 34 %, ⁸Tax before tax relief, ⁹Tax relief to taxpayer.

a) poplatník nemá žádné dítě / a) the taxpayer has no children

	Varianta A ¹	Varianta B ²	Rozdíl ³	
Daňové zvýhodnění na dítě ⁴	0	0	0	0,00 %
Daňová povinnost po slevě ⁵	0	35.460	35.460	100,00 %
Zálohy na daň ⁶	0	35.460	35.460	100,00 %
Přeplatek ⁷	0	0	0	0,00 %

b) poplatník má jedno dítě / b) the taxpayer has one child

	Varianta A	Varianta B	Rozdíl	
Daňové zvýhodnění na dítě	13.404	13.404	0	0,00%
Daňová povinnost po slevě	-13.404	22.056	35.460	160,77%
Zálohy na daň	0	35.460	35.460	100,00%
Přeplatek	13.404	13.404	0	0,00%

c) poplatník má dvě děti / c) the taxpayer has two children

	Varianta A	Varianta B	Rozdíl	
Daňové zvýhodnění na dítě	26.808	26.808	0	0,00%
Daňová povinnost po slevě	-26.808	8.652	35.460	409,85%
Zálohy na daň	0	35.460	35.460	100,00%
Přeplatek	26.808	26.808	0	0,00%

Zdroj: vlastní zpracování

Source: own research

Notes: ¹Option A, ²Option B, ³Difference, ⁴Tax credit for child, ⁵Tax after tax relief, ⁶Advance to tax, ⁷Overpayment.

V případě dodržování právních předpisů zaměstnanec při ročním zúčtování vykazuje roční příjem ve výši 300.000 Kč. V průběhu zdaňovacího období mu přitom zaměstnavatelem je sraženo pojistné ve výši 33.000 Kč a zálohy ve výši 35.460 Kč (měsíční záloha činí 2.955 Kč). Výsledek ročního zúčtování přitom závisí na počtu dětí, na které zaměstnanec uplatňuje daňové zvýhodnění:

a) V případě že poplatník nemá žádné dítě, na které by mohl uplatnit zvýhodnění, pak jeho daňová povinnost činí 35.460 Kč. Zálohy přitom dosahují stejné výše a zaměstnanci tak nevzniká přeplatek ani nedoplatek.

b) V případě jednoho dítěte činí daňová povinnost, vypočtená v rámci ročního zúčtování, po snížení o slevu na poplatníka a daňové zvýhodnění na vyživované dítě 22.056 Kč. Při sražených zálohách ve výši 35.460 Kč tak zaměstnanci vzniká přeplatek na dani ve výši 13.404 Kč, tj. ve výši daňového zvýhodnění.

c) V případě dvou dětí daňová povinnost poplatníka po slevách a daňovém zvýhodnění činí 8.652 Kč. Zaměstnanci tak vzniká přeplatek ve výši 26.808 Kč.

Při zatajování části dosažených příjmů vykazuje zaměstnanec při ročním zúčtování celkový roční příjem ve výši 105.780 Kč. Celkové zaplacené pojistné přitom činí 11.636 Kč a celkové zaplacené zálohy 0 Kč. Daňová povinnost před odečtením slevy na poplatníka je 21.255 Kč, což je menší částka než sleva na poplatníka ve výši 24.840 Kč, a proto daňová povinnost po slevách bude nulová. Výsledek ročního zúčtování přitom opět závisí na počtu dětí:

a) V případě žádného dítěte je situace stejná jako v případě, kdyby zaměstnanec postupoval v souladu s daňovými předpisy. Daňová povinnost stejně jako výše odvedených záloh je nulová a nedochází tedy ke vzniku přeplatku ani nedoplatku.

b) V případě jednoho dítěte zaměstnanci náleží daňový bonus ve výši 13.404 Kč, což je zároveň i jeho přeplatek na dani.

c) V případě dvou dětí opět bude mít přeplatek ve výši daňového bonusu na dvě děti, což je 26.808 Kč.

Porušování daňových předpisů má za následek, že zaměstnanec při daných podmínkách za kalendářní rok na pojistném ušetří 21.364 Kč, což odpovídá 64,74 % zákonné výše. Ještě výraznější je rozdíl v oblasti daně z příjmů, kde rozdíl činí 35.460 Kč, což v závislosti na počtu dětí odpovídá 100,00 %, 160,78 % či 409,85 % zákonné výše (viz Tab. 3). Takto výrazný rozdíl je způsoben zejména tím, že v případě dodržování právních předpisů vzniká zaměstnanci daňová povinnost, zatímco v případě zatajování příjmů mu náleží daňový bonus. Díky uvedeným skutečnostem je celkový čistý roční příjem v případě zatajování příjmů o 56.824 Kč vyšší než v případě postupu v souladu s daňovými zákony. Úspora zaměstnance zde tedy činí 18,94 % (tj. 56.824 Kč / 300.000 Kč) skutečných hrubých příjmů.

3.3 Celkové rozdíly

Jak je patrné z výše uvedených dat, zatajování části příjmu má významný vliv na všechny zúčastněné subjekty, tj. na zaměstnance, zaměstnavatele i stát (státem se pro potřeby této práce rozumí správce daně, správa sociálního zabezpečení a zdravotní pojišťovna).

V případě **zaměstnavatele** nemá sice zatajování příjmů vliv na skutečnou výši hrubé mzdy zaměstnance (pouze je část z této částky vyplácena neoficiálně), avšak na druhou stranu je zaznamenávána úspora v oblasti zdravotního a sociálního pojištění placeného zaměstnavatelem. Výše úspory je přitom, vzhledem ke konstrukci výpočtového mechanismu, shodná s mírou zatajování příjmů (tj. podílu zatajovaných příjmů na celkových příjmech zaměstnance). Za výše uvedených podmínek činí úspora 66.034 Kč, což odpovídá 64,7 % zákonné výše pojistného či 16,4 % zákonné výše celkových osobních nákladů.

Úspora je zaznamenána rovněž v případě **zaměstnance**. Zde přitom dochází nejen ke snížení odvodu sociálního a zdravotního pojištění, ale také ke snížení daňové povinnosti. V oblasti pojistného platí stejné závěry jako v případě zaměstnavatele, tj. úspora pojistného je shodná s mírou zata-

jování příjmů. Zaměstnanec tak uspoří 21.364 Kč, tj. 64,7 % zákonné výše pojistného. Ještě výraznější je úspora v oblasti daně z příjmů.

V průběhu roku, kdy poplatník neuplatňuje daňové zvýhodnění na vyživované dítě, činí úspora na zálohách 1,68 % zákonné výše zálohy na každé 1 % zatajovaných příjmů. Plné 100% úspory je tedy dosaženo při zatajení cca 59 % skutečně vyplácených příjmů. Ve zkoumaném případě činí míra zatajení 64,7 % a zaměstnanec tak uspoří plnou částku zálohy.

Výše výsledné úspory na dani vypočítané při ročním zúčtování záloh v závislosti na počtu dětí, na které je uplatňováno daňové zvýhodnění, je vyznačena v Tab. 4.

Tabulka 4 Výsledná úspora na dani při ročním zúčtování v závislosti na počtu dětí
Table 5 Final tax savings on the annual bill based on the number of children

Počet dětí ¹	0	1	2
Výše úspory za každé 1 % zatajovaného příjmu ²	1,70 %	2,79 %	7,11 %
Plná úspora ³	59 %	37 %	14 %
Maximální úspora ⁴	59 %	59 %	59 %

Zdroj: vlastní zpracování

Source: own research

Notes: ¹Number of children, ²The amount of savings for each 1 % of undercover income, ³Full savings, ⁴Maximum savings.

Jak již bylo uvedeno výše, ve zkoumaném případě míra zatajení činí 64,7 % a zaměstnanec tak ve všech případech nejenže neplatí žádnou daň, ale navíc v případě b) a c) ještě získává daňový bonus v plné výši. Vztah mezi mírou zatajení a úsporou na dani z příjmů je graficky znázorněn v rámci Grafu 2.

Za uvedených podmínek zaměstnavatel bez ohledu na počet dětí, na které uplatňuje daňové zvýhodnění, ušetří 18,94 % svého skutečného celkového hrubého příjmu, tj. 56.824 Kč. Tato částka přitom odpovídá a) 83,00 %, b) 103,21 % či c) 179,53 % zákonné výše odvodů.

Z pohledu státu je celá problematika zcela opačná. To co je pro zaměstnance a zaměstnavatele úsporou, je pro stát ztrátou. Tato ztráta přitom činí 87.398 Kč na pojistném a 35.460 Kč na dani z příjmů ze závislé činnosti (v této oblasti navíc platí, že vzhledem k zatajování části příjmu nejen že stát přichází u příslušného poplatníka o celou výši daně z příjmů, ale navíc přichází o další finance, které poplatníkovi vyplácí ve formě daňového bonusu, na jehož výplatu by v případě dodržování platných předpisů nárok vůbec neměl). Celkem tak stát přichází o 122.858 Kč, což odpovídá 40,95 % skutečné hrubé mzdy zaměstnance. Tato částka v závislosti na počtu dětí zaměstnance odpovídá a) 72,07 %, b) 78,23 % či c) 85,52 % zákonné výše odvodů.

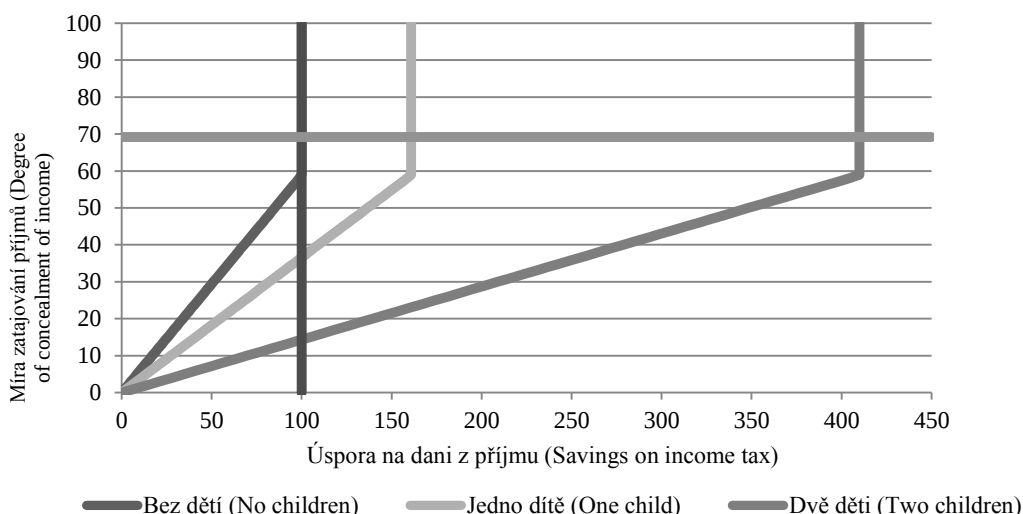
Z dosažených dat vyplývá, že zatajování části hrubého příjmu zaměstnance společně s dodatečným uplatňováním zvýhodnění na dítě má významný vliv nejen na výši, ale také na časové rozdělení daňové povinnosti zaměstnance. Pro zaměstnance a zaměstnavatele jsou uvedené praktiky výhodné, neboť jim přinášejí úspory na odvodech. V případě zaměstnavatele se jedná o úsporu na pojistném, přičemž tato úspora je rovna míře zatajovaných příjmů. Za podmínek uvažovaných v rámci modelového příkladu úspora na pojistném činí 64,7 % zákonné výše pojistného.

V případě zaměstnance je rovněž dosažena úspora na pojistném. Pro její výši platí přitom shodné závěry jako pro úsporu na pojistném v případě zaměstnavatele. Zaměstnanec však navíc díky zatajování části příjmů dosahuje úsporu rovněž na dani z příjmů. Její výše vzhledem k uplatňování slevy na poplatníka a daňového zvýhodnění na vyživované dítě není shodná s mírou zatajovaných příjmů, ale je na její výši pozitivně závislá. Vztah mezi oběma veličinami přitom závisí na výši skutečného příjmu a na počtu vyživovaných dětí, na které je zaměstnancem uplatňováno zvýhodnění. Při průměrných mzdách (tj. 25.000 Kč), vede zvýšení zatajovaných příjmů o 1 % ke snížení

odvodů na pojistné o 1 % a ke snížení zálohy na daň o 1,7 %, 2,8 % či 7,1 % v závislosti na počtu nezaopatřených dětí. Pro dosažení plné úspory na dani z příjmů přitom stačí zatajení 59 %, 37 % či 14 % procent příjmů (opět v závislosti na počtu nezaopatřených dětí). V případě podmínek uvažovaných v rámci modelového příkladu celková úspora zaměstnance činí 83,0 % v případě žádného dítěte, 103,2 % v případě jednoho dítěte a 179,5 % v případě dvou dětí².

Obrázek 2 Vztah mezi mírou zatajení příjmů a mírou úspory daně z příjmů v %

Figure 2 Relationship between the degree of concealment of income and savings rate of income tax in %

Zdroj: vlastní zpracování

Source: own research

Zaměstnavatelům plynou ze zatajování příjmů rovněž určité výhody a to úspory na pojistném, kdy zvýšení zatajovaných příjmů o 1 % vede ke snížení odvodů stejnou měrou.

Zcela opačná je situace v případě státu, kde výše definovaný postup zaměstnavatele při zdaňování mezd zaměstnanců způsobuje významné ztráty. Výše těchto ztrát přitom samozřejmě odpovídá úsporám zaměstnance a zaměstnavatele. V závislosti na počtu dětí poplatníka činí celková výše ztráty státu za uvažovaných podmínek a) 72,07 %, b) 78,23 % či c) 85,52 % zákonné výše odvodů. Při vyjádření v absolutních částkách není sice ztráta ve výši 85 % z 300.000 Kč, vzhledem k velikosti veřejného rozpočtu, z pohledu státu natolik významným problémem, avšak ve chvíli, kdy by se do daných praktik zapojilo větší množství zaměstnavatelů, může se stát dostat do finančních potíží. Vzhledem ke současným všudypřítomným snahám o snižování státního deficitu a stabilizování veřejných financí hraje tedy tato oblast významnou úlohu. Jak je z uvedených dat zřejmé, stát v důsledku zatajování příjmů ztrácí podstatnou část svých příjmů plynoucí od příslušného poplatníka. Při zatajování příjmů jednoho poplatníka není celkový dopad na státní rozpočet nikterak významný. Pokud by však tyto praktiky byly využívány plošně, mohou být důsledky pro veřejné

² Na tomto místě je třeba mít na paměti, že zatajování části dosažených příjmů nemusí v případě zaměstnance ovlivňovat výhradně výši jeho výdajů (tj. odvody státu), ale může zásadní měrou ovlivňovat rovněž jeho případné příjmy (tj. transfery od státu). Nejedná se zde přitom pouze o dávky, jejichž výše závisí na výši příjmu zaměstnance (v této oblasti zatajování příjmů může vést k poklesu transferů), ale také o dávky, kde výše příjmu zaměstnance ovlivňuje to, zda-li zaměstnanec má či nemá nárok na jejich výplatu (v této oblasti naopak zatajování příjmů vede k růstu transferů).

finance katastrofální. Stát by se v takovém případě mohl začít potýkat s nedostatkem finančních prostředků.

Výše uvedené skutečnosti jsou výsledkem zatajování části příjmů vyplácených zaměstnanci. Dodatečné uplatňování zvýhodnění na děti, výši úspor zaměstnance a zaměstnavatele respektive ztráty státu neovlivňuje. Tato skutečnost je patrné ze skutečnosti, že bez ohledu na počet dětí, na které je zvýhodnění uplatňováno rozdíl mezi daňovou povinností při dodržování a porušování právních předpisů činí stále 35.460 Kč. Uplatňování zvýhodnění na děti až v rámci zúčtování záloh na daň z příjmů ovlivňuje pouze rozložení úhrady daňové povinnosti v rámci daňového období. Zatímco v případě uplatňování daňového zvýhodnění již při výpočtu měsíčních záloh je daňová povinnost poplatníka (či u nízkopříjmových skupin daňový bonus obdržený poplatníkem) více méně rovnoměrně rozložena po celé zdaňovací období, v případě zpětného uplatňování zvýhodnění poplatník v průběhu roku platí vyšší zálohy na daň, s tím že tento „přeplatek“ následně získává zpět po skončení zdaňovacího období. Tuto skutečnost on sám však nemusí vnímat negativně, neboť z jeho pohledu může být vrácený přeplatek chápán jako prémie za práci v předchozím období.

Zatajování části příjmů má rovněž další negativní důsledky, než jen destabilizování státního rozpočtu. Uvedené postupy mají rovněž vliv na fungování redistribučního mechanismu. Při postupu v souladu se zákonem by nízkopříjmové skupiny, vzhledem k existenci slev a daňových zvýhodnění měly odvádět do rozpočtu nižší částky než skupiny vysoko příjmové. Tím že zaměstnavatelé zatajují část příjmů, které vyplácejí svým zaměstnancům, činí je z pohledu státu chudšími, než skutečně jsou. Může tak docházet až k situacím, kdy zaměstnanci vzhledem ke svému skutečnému příjmu náležící mezi vysoko příjmové skupiny, platí nakonec na daních méně, než zaměstnanci, kteří skutečně pobírají téměř minimální mzdu.

Díky tomu, že k dosažení vysokých úspor na straně zaměstnance a zaměstnavatele stačí, jak vyplývá z modelových příkladů, zatajení poměrně nízké části obdržených příjmů, jsou zaměstnanci k využívání těchto praktik silně motivováni. Pro minimalizaci motivů k zatajování a zamezení deformace redistribučního mechanismu je tedy zapotřebí, aby stát snižoval motivy vedoucí zaměstnance k přistoupení k těmto praktikám, ať již prostřednictvím zvyšování rizika odhalení či redukcí výhod, které zatajování příjmů přináší.

4 Závěr

Tím, že zaměstnanec úmyslně zatajuje část svého hrubého příjmu a následně dodatečně uplatňuje daňové zvýhodnění na dítě, ovlivňuje svou daňovou povinnost i celkové odvody na pojistném, které jsou tak nižší, podobné je to i u zaměstnavatele. Zcela opačná situace nastává u státu, kdy proudí do státního rozpočtu méně peněz a stát navíc musí vyplácet některým příjmovým skupinám daňové bonusy.

Poděkování

Článek byl napsán na základě dat získaných při řešení projektu IGA Daňová spravedlnost v podmínkách České republiky č. 25/2012.

Článek byl napsán na základě dat získaných při řešení projektu IGA Navrzení univerzálních metodických postupů pro zdaňování příjmů sportovců a umělců v České republice č. 17/2012.

Literatura

Kubátová, K. (2012). *Daňová teorie a politika*. Praha: ASPI Publishing. ISBN 80-86395-84-7.

Marková, H. (2012). *Daňové zákony 2012. Úplné znění platná k 1. 1. 2012*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-4254-0

ČSU. (2012). *Celkové počty zaměstnanců a průměrné hrubé měsíční mzdy podle odvětví* Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/pmz030912_212.xls/\\$File/pmz030912_2.xls](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/pmz030912_212.xls/$File/pmz030912_2.xls)

Impact of illegal practices of employers on contributions of employee and employer

Michael Burian, Jana Vrtalová

Abstract: *This article deals with the evasion of income tax payable from employment and functional benefits. Within this framework, the impact of this in practice is quantified looking at the commonly used methods of tax revenues reduction (by concealment of income and paid tax returns, and increased claims for the advantage of children), and on the exhaustion of social insurance, premiums for health insurance and tax obligations. This effect is studied in a variety of examples based on data obtained from real taxpayers. The impacts of the practices used are evaluated for all interested parties, i.e. from the perspective of employees, employers and the state.*

Klíčová slova: Tax on income from employment and functional benefits · Social security premiums · Premiums for health insurance · Tax evasion · Tax credit for a dependent child

Jel Classification: H260